

קובץ
הערות וביאורים

בלקו"ש, בנגלה ובחסידות

וישלה
גליון ט (קיב)

יוצא לאור ע"י

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

417 טראַי עוועניו • ברוקלין, ניו יאָרק

שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים ושתים לבריאה

שנת השמונים לכ"ק אדמו"ר שליט"א

בס"ד עש"ק פ' וישלח ה'תהא שנת ביאת משיח

ת ו כ נ ה ע נ י נ י ס

מענות מכ"ק אדמו"ר שליט"א בענין המגי' ס"ת ..... ג

ל ק ו ט י ש י ח ו ח

דרגת ישמעאל לאחר שעשה חשובה (גליון) ..... ה

למה נקרא חגה"ס בשם סוכות דוקא (גליון) ..... ה

י"ג ס"ת שכתב משה ומגי' ס"ת ככתבו ..... ה

אם יהי' חיוב לע"ל להביא חטאות על זה"ז ..... ו

נ ג ל ה

בענין עקירת גופו כעקירת חפץ ..... ז

ציפוי ההיכל בזהב (גליון) ..... ח

ש י ח ו ח

במענת כ"ק אד"ש בנוגע להרש"י דשמה"ח כסלו (גליון) ... ח

בהשאלה, למה לא הזכיר יעקב כשנשבע פחד אביו יצחק .... יא

מה שביאר כ"ק אד"ש בש"פ ויצא בפרש"י את בניו וכו' .... יב

בענין כתיבת ס"ת ..... יב

שייכות ענין הנצחיות לעבודת בעל השובה יותר או לצדיק. יג

שהקב"ה לא הרשה לאדם להמית ברי' ולאכול בשרו (גליון). יג

היה"ר שאחר אמירת הנשיאים ..... יד

במענת כ"ק אד"ש בנוגע להרש"י דשמה"ח כסלו (גליון) ... יד

ש ו נ ו ח

סדר נסיעותיו של אדמו"ר "הצ"צ" ..... טז

יסוד ישיבת "תומכי חמימים" (גליון) ..... יח

הקביעות שחל י"ט כסלו תרנ"ח בשבת, הוא ס"ס ..... יח

בברכת שעשני כרצונו ..... יח

הערות במורה שיעור להתניא ..... כג

א. נחקבל אצלינו מענות מכ"ק אדמו"ר שליט"א, לשאלות ששאל א' במה שנתבאר בשיחת ש"פ ויצא ט' כסלו, בענין המגיה ס"ת ה"ז ככתבו כולו, וכמובן שמצאנו לנכון להדפיסם כאן, לזכות את הרבים.

המערכת

א. במה שאמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בהתוועדות, דכיון דאמר הלשון "הגיה" ולא תיקן, מוכח דאי"צ תיקון, לכאו צריך להבין הרי גם בשבת (קד, ב) אמר הלשון "הגיה אות אחת חייב" וכך הוא ברמב"ם הל' שבת פי"א הל' י"ג, וכך בשו"ע אדה"ז סי' ש"מ סעי' ה', ושם הרי הפי' הוא שתיקן ע"י כתיבה, (דאל"כ בודאי פטור, וכמו שמפרש בגמ' שם), וא"כ הרי גם הכא אפשר לפרש כן, דהגיה היינו שתיקן?

וע"ז ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א וזלה"ק: ב"מלאכה" (שם) אין מקום לטעות עכלה"ק.

ב. במה שאמר כ"ק אדמו"ר שליט"א דאסור להשהות ספר שאינו מוגה (כתובות יט, ב) זהו גם בספק טעות (ואינו מוגה היינו שלא נבדק) צריך להבין הרי בשטמ"ק שם כתוב דהיינו "כשיש בו טעויות בחסר ויתיר והשמטת תיבות וכיוצא", משמע דהיינו דיש שם ודאי טעות ולא נחתקן?

ע"ז ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א וזלה"ק: מאין ידוע זה? והזכרתי שחלוי בהשקו"ט הזהו מד"ס וכו' ודין ספק וכו' עכלה"ק.

ג. במה שהובא דוגמא מבדיקת חמץ צריך להבין הרי שם המצוה היא הבדיקה, וא"כ אין נפק"מ אם לא מצא סו"ס בדק, אבל כאן המצוה היא כתבו לכם וגו' כתיבת ספר תורה, וא"כ הרי אפ"ל דאם לא כתב כלל, לא קיים המצוה, (ע"ד בשבת דאינו חייב משום כתיבה, אם לא כתב כלל ורק בדק ס"ת).

לאחרי התיבות "אבל כאן המצוה היא כתבו לכם וגו' המשין כ"ק אדמו"ר שליט"א וזלה"ק: ולמדה גו' שלכן האידנא כו' היינו שזהו עיקר המצוה עכלה"ק.

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

ב. בגליון ויצא ה' (קיא) הקשתי מהאמור בלקו"ש ח' ט"ו - שכותב שם, דישמעאל אפ"ל לאחר שעשה תשובה ענינו ומציאותו הוא לבטא את ענינו של אברהם שהמעלה מאיר את המטה. וגם זה שהי' צדיק לאחר מות אברהם - זהו גופא מצד קדושת אברהם שבו. והקשתי מהאמור בליקוט פ' תולדות ש.ז. שכותב שם, שבגלוי יש לישמעאל יותר שייכות לאברהם, - מאשר שיש מיצחק לאברהם, כיון שישמעאל הוא בקו החסד, ורק הוא חסד דקליפה ונילקח מאברהם בדרך יצא ממנו. ומקשה שם בהערה 27 לכאורה לאחר שעשה תשובה - ה"ה חסד דקדושה, וצ"ע. והי' קשה לי שכיון שבלקו"ש ח' ט"ו מבאר שישמעאל אע"פ שעשה תשובה נשאר בבחי' מטה - וכל הענין שעשה תשובה זהו רק מצד קדושת אברהם שבו. (לבטא ענינו של אברהם וכו'), א"כ מה מקשה בהליקוט לפ' תולדות בהערה 27, - שלאחר שעשה תשובה ה"ה חסד דקדושה, וצ"ע. - והרי כל מה שעשה תשובה זהו רק לבטא ענינו של אברהם (ומצד קדושת אברהם שבו) אך הוא מצד עצמו נשאר חסד דקליפה.

והרב פ.ק. רצה לתרץ, - שקושיא הנ"ל מחזקת יותר את הנאמר בפנים. - שישמעאל יש לו יותר שייכות לאברהם. ועל מה שמקשה בהערה 27 - כותב - דבפנים השיחה אומר שישמעאל הוא כמו אברהם רק שהוא חסד דקליפה וע"ז כותב בהערה שלכאור יכולים לומר שלאחר שעשה תשובה ה"ה חסד דקדושה, - והיינו שיש לו עוד יותר שייכות לאברהם, - ורק מסיים וצ"ע - והיינו שצריך לעיין אם שייך לומר כן.

ולדעתי עדיין אינו מובן:

א) זה שישמעאל עשה תשובה, - שזהו מצד שמבטא ענינו של אברהם ומצד קדושת אברהם שבו, - אין זה מראה שיש לו יותר שייכות לאברהם אלא אדרבה, - הוא נפרד מאברהם (יצא ממנו) - כמבואר בהשיחה שם, - ורק כל עניני הקדושה שבו זהו לא ישמעאל - אלא אברהם שבו אך אין זה מראה את אידוק השייכות שיש לאברהם עם ישמעאל.

ב) גם מלשון הליקוט לפ' תולדות, - בהערה 27, משמע שהקשה ע"ז שכותב שאברהם יצא ממנו ישמעאל, ובמילא הוא חסד דקליפה ולא דקדושה, - וע"ז הקשה שלאחר שעשה תשובה ה"ה חסד דקדושה ומדוע כותב יצא ממנו ישמעאל,

ובאמת שאלה הנ"ל (הסתירה בין לקו"ש ח' ט"ו להליקוט פ' תולדות) מקשה בהערה בעצמו ומפני חוסר העיון גיכתבה ההערה הנ"ל, והיינו שכותב שם בהמשך ההערה 27 וז' ל וראה לקו"ש שם ע' 194 ואילך - אבל אינו שייך לנדוד, שהרי יש צדקה בב"נ, עכ"ל והיינו בזה שכותב וראה לקו"ש וכו' התכוון לשאלה הנ"ל, אלא שע"ז מחרץ שאינו שייך לכאן, משום שיש צדקה בב"נ, ובמילא הענין של חסד שיש בישמעאל לאחר שעשה תשובה אינו מצד אברהם שבו - משום שא"כ אז לא שייך לשאול שזה חסד דקליפה - משום שכל ענינו לבטא את אברהם וכו'

כנ"ל. אלא הענין החסד שיש בי'שמעאל זהו מצד מצוה מיוחדת שיש לו - שיש צדקה בבן נח - ובמילא לכן שייך להקשות שלאחר שעשה תשובה ה"ה חסד דקדושה, - שעל ענין הצדקה יש לו ציווי מיוחד ואין זה מצד חלק אברהם שבו.

מנחם מענדל גליצנשטיין
- תות"ל 885 -

ג. בגליון נח התשמ"ב הקשה א.ש. דייטמאן אלקו"ש ח"ב דמצות לולב מתחלת בלילה ממ"ש שם דיש מעלה בסוכה אלולב דסוכה מתחלת מליל הראשון ולולב מתחלת רק משיאיר היום כבר שאלה הרב י.ג. בגליון דירושלים העתיקה והתי' י"ל עפ"י מה שנת' בשיחת שבת חוהמ"ס תשכ"ח דלכאו' הי' אפשר להוכיח דסוכה עיקר, דסוכה מתחיל בלילה ולולב אינה מתחלת כ"א מביום, אך באמת אין להוכיח מזה דסוכה עיקר דאפ"ל דבאמת לולב עיקר דהא הענין דלולב יש גם בלילה וכמ"ש ברש"י (סוכה ל"ג ע"ב) ד"ה גרסינן כ"א שבפועל אינו מתחיל כ"א ביום. עכתו"ד.

וממילא מובן לעניננו ששמחה יש כל הזמן שהרי שמחה אינה קשורה דוקא עם קיום המצוה בפו"מ כ"א עם ענין המצוה, וענין המצוה יש כל הזמן, אבל בשיחה דלעיל בפועל יש מעלה בסוכה אלולב ודו"ק.

הת' יוסף יצחק קלר
ישיבת תורת אמת ירושלים

ד. בלקו"ש ח"ו ע' 361 במכתב, מובא הקושיא על מה שמבואר בזהר דמשה אסתלק במנחה בשבת, דקשה ממרוז"ל דביום הסתלקותו כתב י"ג ספרי תורה? ובתירוץ הג' שם מביא מ"ש החת"ס (שו"ת ח"ו סכ"ט) בשם השל"ה דכתיבת ס"ת אז הי' ע"י השבעת הקולמוס ואין בזה איסור כתיבה בשבת, וכתב ע"ז ולזה"ק: ולכאו' חידוש גדול הוא לומר דכתיבה כזו כשרה היא, ואת"ל דכך הי' הציווי: לקוח את סה"ת וגו' - א"כ נילף מינה גם לכל מקום. עכלה"ק.

ולכאורה צריך להבין דבלאה"כ צריך לומר דכתיבתו אז הי' ע"י השבעת הקולמוס, דאל"כ אין אפשר שביום א' כתב י"ג ספרי תורה?

ואולי אפ"ל דאין הפי' שבאותו היום כתב כל הספרי תורה, אלא שגמרן אז כולן, וכיון שגמרן אז, הי' נחשב כאילו כתבן כולן אז, ע"ד שמצינו בכ"מ דע"י הגמר, הרי זה נחשב לכתבו כולו, וכמ"ש הרמב"ם בריש פ"ז מהל' ס"ת דהמגיה אות אחת הרי זה ככתבו כולו.

וכיון דאחינן להכא, יש מקום לתרץ קושיא הנ"ל עפ"י מה שאמר כ"ק אדמו"ר שליט"א דאם הגיה ס"ת, אפי' אם בפועל לא תיקן כלום, הרי זה כאילו כתבו כולו, כיון דלפני הגהתו אי אפשר לקרות בו, וע"י הגהתו נעשה ראוי לקרות בו, נמצא

שהוא גמרו, וא"כ אפ"ל דביום השבת גמר משה להגיה הי"ג ס"ת (בכדי שכשימסרם לישראל יהי' ראוי לקרות בהן), דמצד מלאכת שבת, אין כאן שום איסור, כיון דבפועל לא כתב כלום, אבל מצד כתיבת ס"ת הרי זה כאילו כתבו כולו, ולכן אמרינן דבאותו היום כתב י"ג ס"ת. (ועי' בס' נפש חי' להר"ר מרגליות או"ח סי' רצ"ב ובשו"ת אבני חפץ סי' פ' אוה"ט שכתבו דרך גמר הכתיבה הי' באותו היום, עיי"ש).

ועי' ג"כ מהרש"א קידושין לח ד"ה ואת דלפי דבריו הנה גם בע"ש הי' יכול לכתוב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, דיום השבת עצמו יחשב כבר להתחלת שנת קכ"א עיי"ש, ועי' מנחות ל, א, בתוד"ה מכאן.

ב) בגליון סב סי' א' כתבתי על מ"ש בלקו"ש פ' מסעי חש"מ בהערה 50 וז"ל: באנציקלופדיה תלמודית ערך חטאת (ע' תקג) כותב בפשיטות שאף בזה"ז כאו"א צריך לכתוב חיובי חטאת שלו (וש"נ) - ולא ראינו זה כלל (שראי' היא בדבר הרגיל - שד"ח מע' ל' כלל עז. וש"נ) וגם אבותינו לא ספרו לנו כו' עכ"ל. וכתבתי שם שלכאו"י יש לתלות זה בפלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש בירושלמי קידושין פרק האומר אי אונסא כמאן דעביד או כמאן דלא עביד, (עי' שו"ת חת"ס חו"מ סי' א), דאי נימא כר"ל דאונסא כמאן דעביד, פטור לע"ל מקרבן, כיון שהי' אונס, משא"כ לר' יוחנן דכמאן דלא עביד, אפ"ל שיהי' חיוב לע"ל, אבל שאלתי ע"ז דהרי קיימ"ל דאונסא כמאן דלא עביד, וא"כ למה אמרינן כנ"ל שיהי' פטור מקרבן, עיי"ש.

הנה כדאי להביא בזה מה שראיתי בימים אלו בס' נפש חי' (להר"ר מרגליות ז"ל) או"ח סי' א' סעי' ה' שמאריך בכל ענין זה, ובסוף רוצה לתלות זה ג"כ אם אונסא כמאן דעביד או דלא עביד, אלא שמסיק דהא דפסקינן דאונסא כמאן דלא עביד זהו רק בענינים שבין אדם לחבירו, דאם אנוס הוא ולא קיים הנאו, אמרינן דעכ"פ לא עלתה התועלת הנרצה ביד חבירו, אבל בחיובים שבין אדם למקום שאם תצדק מה תתן לו, וכל עיקר זכות המצוה היא בהראותינו כי עבדיו אנחנו, ומעתה במה שברצוננו לעשות מצות הבורא ית"ש בזה כבר נישג התועלת הנרצה, ולכן אמרינן דנאנס ולא עשה מעה"כ כאילו עשה, והוה כמאן דעביד, ולפי"ז רוצה לומר שיש חילוק בין עולה לחטאת, דבעולה שהיא כולה לה', בזה אמרינן דהוה כמאן דעביד, ובמילא לע"ל יהי' פטור, אבל בחטאת שיש בו מה שהכהנים אוכלים, ועי"ז בעלים מתכפרים, ויש בזה צד שבין אדם לחבירו, הנה בזה אמרינן כמאן דלא עביד, ובמילא יתחייב לע"ל, עיי"ש בארוכה (ועי' באתוון דאורייתא כלל י"ג שמחלק ג"כ כעין סברא הנ"ל בנוגע אונס בכלל אי מקרי בר חיובא, שיש חילוק בזה אם הוא בין אדם לחבירו או בין אדם למקום עיי"ש).

ויש להעיר בזה במ"ש הרמב"ם הל' כלי המקדש פ"ד ה"ז וז"ל: וכן כהן שהי' לו קרבן ה"ז בא למקדש ומקריבו בכל יום שירצה כו' ואפילו חטאתו ואשמו הוא מקריב ומכפר ע"י עצמו, והעור של קרבנו ואכילתו שלו, עכ"ל. דלפי"ז אפ"ל דכהן שמתחייב חטאת ליכא עליו שום חיוב בין אדם לחבירו, כיון דאם רצה אוכלו בעצמו, ולפי הנ"ל יוצא דגבי כהן שמתחייב חטאת בזה"ז, אמרינן כמאן דעביד, כיון שהוא חיוב רק בין אדם למקום, ויש לעיין בזה יותר.

עוד יש להעיר דהרי א' המקורות שהי' חיוב לע"ל הוא מגמ' שבח יב, ב, דר' ישמעאל בן אלישע כתב על פנקסו לכשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמינה, והרי הוא בעצמו הי' כהן, (כמבואר בחולין מט, סע"א, וראה לקו"ש ח"ו ע' 123) ולכאן לפי הנ"ל הי' הוא צ"ל פטור, דהוה כמאן דעביד?

ואולי אפ"ל דאה"נ דאם רצה אוכלו בעצמו, אבל סוכ"ס לא הי' הדבר באפשריות לגמרו בעצמו שלא יהי' נותר, ובמילא הי' נותנו גם לכהנים אחרים לגמור, נמצא דסו"ס יש כאן מתנות כהונה בין אדם לחבירו (ראה חולין קלג, ב) ולכן אמרינן גם בכהן דהוה כמאן דלא עביד. וראה שיחת ו' תשרי תשמ"א בארוכה בענין זה, ולקו"ש פ' שופטים תשמ"א.

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי
- ר"מ בישיבה -

ג ג ל ה

ה. בשבת דף ה' ע"ב מביא הפני יהושע שנראה לומר שבן עזאי לא אמר מהלך כעומד דמי רק לענין הנחה אבל לא לענין עקירה וכמו שכתב (הפני יהושע בעצמו) שבשאלת הגמ' עקירת גופו כעקירת חפץ הוי רק בנוגע לעקירה ולא להנחה היות שלגבי הנחה לא צריכים שהנחה יהא כל כך חזק, וכך אומר הגמ' דלמא הנחה לא בעי אבל עקירה בעי ועי' תוס' שם.

וקשה לי ממה שכתוב בגמ' כתובות לא' (כמו שמביא תוס' ובכמה מפרשים) שבן עזאי אומר דינו גם לגבי עקירה? וזהו לשון הגמ' שם... הכא במאי עסקינן כגון שהגביהו על מנח להצניעו ונמלך עליו והוציאו (ומקשינן) וכי האי גוונא מי מחייב והאמר ר' ספרא אמר ר' יוחנן המפנה חפצים וכו' (ומסקינן) אלא הא מני בן עזאי היא עכ"ל. רואים שבן עזאי אמר דינו גם לגבי עקירה. וכך מפרש רש"י שם ד"ה אלא, עיי"ש.

ועוד קשה מהמשנה דפרק המצניע צא, ב, דתנן שם המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה (כרמלית כמו שפי' בגמ') וכו' ואומר בגמ' וטעמא דנח בכרמלית הא לא נח בכרמלית חייב. ואומר שם בגמ' שמזה רואים שמתניתין לא כבן עזאי

ומשמע מהרי"ף שם שפוסק ג"כ כרבנן, שמזה רואים שלא
דווקא שהרי"ף סובר שר"י סובר כבן עזאי,
וא"כ כפי הפנ"י עדיין קשה קושיא זו דאיך אפ"ל
שהרי"ף פסק כבן עזאי? (וכמו שהקשה בהב"ח שם).
גד יעקב בליזינסקי

7. הנה במ"ש אבי שי' בקובץ הערות וביאורים (דברים
ה' תש"מ לתרץ קושית הרב ש.ב.ל. על מ"ש שההיכל הי' טח בזהב
מהמבואר בב"ב ד' ע"א שלא רצו רבנן שיצפה הורדוס זהב וע"ז
תירץ אבי בגליון דברים תש"מ שהבית הי' מצופה זהב רק מבחוץ
ולא מבפנים, והעירני הת"י יוסף יצחק קובעטשיק ממ"ש בשו"ע
אדה"ז או"ח סי' ל"ב סעיף ז' שהבית הי' מצופה זהב מבפנים.
(וגם מה שרצה אבי ליישב את הרמב"ם הל' ביהב"ח פ"א
ה"ב דאיך עושין שולחן כ"א מן המתכת והרי שולחן שעשה מ"ר
במדבר הי' מעצי שיטיק דוחק ועיין לקו"ש חט"ז בסיום מס'
חגיגה הע' 14) והדק"ל וצ"ע.

ומה שהקשה דודי ממ"ש "מלבין את ההיכל בפרוס הפסח"
דמשמע שלא הי' מצופה זהב עיין בפסחים ס"פ מקום שנהגו
(הביאו אבי גליון מסעי ה' תשמ"א) דשלש פעמים בשנה מורידים
את הזהב.
הת"י יוסף יצחק קלר
ישיבת תורת אמת ירושלים

ש י ח ו ת

ז. בהמשך להנדפס בגליונות האחרונים על ביאור כ"ק אד"ש.
שרבקה לא נוכחה בעת דיבורו של אליעזר עם לבן ובתואל.

ושאלו ע"ז שמהמשך הכתובים משמע שרבקה נוכחה בעת
דיבורו של אליעזר שהרי כתוב (הנה רבקה לפניך) ויוצא העבד
כלי כסף וכו' ויתן לרבקה.

וענה ע"ז כ"ק אדמו"ר שליט"א וז"ל:

אמרתי וכו' כ פעמים - שכשיש קושיא ובפרט קלאץ קושיא
לראות (1 בפסוק 2) בפרש"י (3) לשאול בן חמש למקרא - אולי
מעיקרא ליכא.

ובנדו"ד (1) מפורש ויוצא גו' ובגדים (ולא שהי'
מונח על השלחן הנערך לאכילתו) גו' ולאמה ולא לבתואל כי
לאחר ויען לבן ובתואל בא מלאך והמיתו (ולדעתו - הומת
בתואל וכל השאר ממשיכים במו"מ וכו' וכ"ז על השלחן ובהמשך
אחד!)

(2) פרש"י (כד מז) שינה הסדר - איך אפשר בנוכחות
רבקה (3) כשמדברים בענין הכי חשוב יקראו לנערה בת ג'

ומבית אמה שתשתתף! (ובפרט שלא ידעו שאודותה מדובר) ע"כ תשובת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

ובגליון קי"א פר' ויצא מובא הערה בשם אחד מאנ"ש ברוקלין נ.י.: וכ"כ, באתי להעיר בכללות - מאי נפקא מינה בעצם הענין שהמלאך פעל על רבקה אם דברו בנוכחייתה או לא. כי אפילו אם היתה שם עדיין היתה צריכה להשיב אם תלך או לא ולא מצינו שמהו דיבר אלי' לפעול זה. ע"כ.

וי"ל בפשטות דהנה רבקה היתה צדקנית כמבואר מהכתובים (כ"ד, ט"ז - י"ז) ואיש לא ידעה עיי"ש ברש"י. וירץ העבד לקראתה ופרש"י שראה שעלו המים לקראת. ולכן אם נאמר שרבקה נוכחה בעת דבורו של אליעזר ושמעה את דבריו וה' ברך את אדוני וכו'. אולי לא תלך האשה ופרש"י - פשוטו של מקרא. אולי כתיב בת היתה לו לאליעזר והי' מחזר למצוא עילה וכו' אמר לו אברהם בני ברוך ואתה ארוך ואיך ארוך מדבק בברוך ובפסוק להלך ואבא היום אל העיץ ופרש"י, היום יצאתי והיום באתי מלמד שקפצה לו הדרך, (ולכן אמרו לבן ובתואל מה' יצא הדבר) ודאי שהיתה רבקה מסכימה ללכת עמו ואיך שום צורך למלאך וכו' ולכן ביאר כ"ק אדמו"ר שליט"א שרבקה לא נוכחה בעת דבורו של אליעזר ולא שמעה את כל הנ"ל ולכן היתה צריכה למלאך.

ועוד מקשה הנ"ל מנין ההכרח ביוצא וגו' ובגדים שהיתה במקום אחר לכאורה אפ"ל שנתן לרבקה בחדר האוכל והיא לקחתם לחדרה. ע"כ.

אך הענין הוא דלשון ויוצא משמע שהפך לא הי' מונח לפניו ולכן כתב ויוצא (ולא ויקח כדלעיל פסוק כב) וכן מזה שכתוב בגדים, משמע שלא היו לפניו (אלא היו באמתחתו באיזה מקום) ומזה מוכח שלא הי' זה בהמשך אחד עם ה-וישם לפניו לאכל. כי אין הדרך להוציא ולחלק בחדר האכל כדי שתוציא אותם מיד לחדרה (ובפרט שהשלחן ערוך לאכילה) ובפשטות הבגדים והכלי וכו' אין מונחים שם ולא מסתבר שעזב את השלחן ללכת להביא וכו'.

ועוד הקשה דא"כ בזמן קצר מתחילה הלילה ועף זמן השינה שינה בתואל דעתו מ-לא נוכל וכו' עד שהי' צריך להמיתו וכו'.

אמנם אי"ז שייך רק לדברי כ"ק אד"ש, שגם אם נפרש ששינה דעתו למחרת (עיי' בפסוקים) אפשר לשאול זאת. (והענין הוא פשוט דמה שהסכים בתחילה זהו כי לא נוכל מה' יצא הדבר ז"א שהייתה התעוררת מלמעלה באותו רגע ואת"כ נתחרט).

ועוד הקשה שכל הנ"ל מיוסד ע"פ ההדגשה שאליעזר נתירא שבחואל וועט זיך כאפען צו א ווארט כדי לבטל את השידוך ומנין ההכרח לזה בפשט"מ.

וי"ל ההכרח בפשט"מ שאליעזר פחד וכו' דהנה (בפסוק מז') כתוב ואשאל אתה ואמר בת מי את ותאמר וכו' ואשים הנזם וכו' וע"ז כתב רש"י ז"א פשוטו של מקרא, וז"ל: שינה הסדר שהרי הוא תחילה נתן וכו' אלא שלא יתפסהו בדבריו ויאמרו לו האיך נתת ועדין אינך יודע מי היא ולכאן למה שינה מאי נפק"מ לבתואל מה עשה אליעזר, אם השידוך טוב בעיניו יסכים. ומה נוגע אם נתן קודם וכו' מכאן מוכח שפחד שלא יתפסהו וכו'.

וי"ל ההסבר לזה דהנה אליעזר סיפר לבתואל את כל ההשתלשלות וכו' אם לא אל בית אבי חלך וכו'. ולכן אם הי' אומר שקדם נתן ואח"כ שאל היו אומרים לו שאברהם לא הקפיד דוקא על בית אבי והא ראי' שנתת בלי לדעת ואינו רוצה לתת לו את רבקה וכו' כמו"כ בענינו אליעזר חשש שאם יאמר את ה-לפניך יענה לו בתואל. לדבריו כבר פעל המלאך לשם מה אתה מדבר עמנו ודו"ק.

ועוד הקשה למה לא אפשר בנוכחיות רבקה הלא כבר ראה שהיא טובה ומנומסת וכו' וא"כ לא היתה סותרת את דבריו וכו' עיי"ש דבריו.

אך בפשטות מובן ההיפך דהיות והוא כבר ידע שהיא צדקנית כדלעיל יש לו לחשש שהיא תעמידו על דיוק הדברים, (ואין לזה קשר למה שהיא טובה ומנומסת) ויותר טוב לומר שקודם נתן ולהסביר א"ע מאשר להסתכן שיתפסהו בשקר ולכן מוכרח לומר שרבקה לא נוכחה וכו'.

ועוד הקשה, וכ"כ כשדבר* מענין הכי חשוב אודות רבקה מוכרח לומר שקראו לאמה שתשתחף וא"כ מה הפלא אם רבקה הגיעה אחרי' דבפשטות בית אמה לא הי' המקום שאכלו וישנו שם, והנה בפשטות הי' אז זמן ארוחת הערב ולכן הלכה רבקה להביא מים ובודאי עזרה גם בהגשת האוכל וממילא שהכתוב אומר ויישם לפניו מסתמא היתה זאת רבקה ואמה, וכו'.

אמנם המדייק בדברי כ"ק אד"ש יראה שאי"ז קשה. דהלשון שם הוא כשמדברים בענין הכי חשוב וכו' (ובפרט שלא ידעו שאודותה מדובר) ע"כ.

והביאור בזה הוא בפשטות שכשראה לבן ובתואל שבא עבד אברהם עם כל טוב וכו' ובדרך פגש במקרה ברבקה ונתן נזם וכו' ולא ידעו שבא בשביל שידוך, הבין מיד שבא בנוגע לענין חשוב ביותר. כל הסיפור עם השידוך נודע רק באמצע דבריו לאחר ויישם לפניו לאכל. והנה טבע הדברים שכשמדברים בענינים חשובים ובפרט על ממון שאין עושים מזה פרסום וכו' ולכן השתדלו בפשטות שיהי' מה שפחות אנשים והיו אז רק לבן ובתואל. (ומסתבר שגם אמה של רבקה לא הייתה שהרי כתוב בפסוק רק ויען לבן ובתואל ולא כתוב אמה משא"כ למחרתו בפסוק (נה) כתוב אחי' ואמה אך עכ"פ לרבקה בודאי לא קראו

שהרי היא קסנה ואע"פ שידעה לשמור עצמה וכו' מ"מ יודע הבן חמש למקרא שבענינים חשובים ביותר אין דרך הורים להסתמך על ילדיהם גם אם הם הרבה יותר מגיל שלש וכו' וגם הוישם לפניו לאכל אי"ז ארוחת ערב רגילה שכל המשפחה משתתפת וכו' אלא זהו חלק מהענין החשוב ולא דווקא שרבקה הכינה את זה וכו'.

ואין לזה קשר למה שלמחרתו שאלו אתה התלכי עם האיש וכו'. כי בדברים הנוגעים לעצמה צריך להתחשב גם אתה.

ועוד הקשה דלכאו' יש ראי' שרבקה נוכחה בעת דיבורו של אליעזר דאם לא, למה כששאלו אותה התלכי עם האיש לא ביארו לה פירוש השאלה שהוא לנישואין ואפילו אם נאמר שזה הלשון הי' מורגל ביניהם לנישואין הרי עדיין לא אמרו לה עם מי היא משתדכת אם אליעזר או אם אדוניו כבר ידעה הימנו ומיצחק לא ידעה כלל ומאד קשה לומר שהם רצו להסביר לה אך היא קפצה ואמרה כי ידעה כבר מהמלאך ע"כ.

אך הענין הוא פשוט דאע"פ שבכתוב מובא רק הלשון ששאלו אותה התלכי עם האיש. מובן בפשטות שהם הסבירו לה את כל הענין ואת זה הפסוק לא צריך לפרש. ומ"מ צריך למלאך דהם דברו אתה כמו שלבן ואמו מדברים.

שמואל כלב קוביטשעק

- תות"ל 770 -

ח. בהתוועדות ש"פ ויצא שאל כ"ק אדמו"ר שליט"א לב, נג כשאמר לבן ליעקב אמר אלקי אברהם ואלקי נחור וגו' משא"כ וישבע יעקב בפחד אביו יצחק, ולא הזכיר אלקי אברהם ע"ד שאמר ל"ב מ"ב לולי אלקי אבי אלקי אברהם ופחד יצחק הי' לי כי אתה ריקם שלחתני וגו'.

אולי בשאלה עצמו נתן רמז לתירוץ והוא כשיעקב אמר לולי אלקי אבי אלקי אברהם ופחד יצחק הי' לי, שיעקב אמר ללבן הזכות של אלקי אבי אלקי אברהם ופחד יצחק הי' לי, הזכות הזה עמד לי שלא שלחתני ריקם. משא"כ כאן שנשבע יעקב שיקיים שלא לעבור לרעה אין כאן ענין של זכות אמר בפחד יצחק.

להעיר מהטפורנו כאן אמר אלקי אברהם קודם אלקי נחור חול אלקי אביהם חול לכן נשבע יעקב רק בפחד יצחק שאינו בנו של חרה עיי"ש.

בדרך אגב, לכאו' צריך ביאור קצת שע"י שאמר לבן ליעקב לכה ונכרתה ברית ויעקב לקח אבן וירימה מצבה יצא דבר זה שהזכיר לבן שם חול אלקי נחור, הרי כתוב (משפטים כ"ג, ב) ושם אלקי אחרים וגו' לא ישמע על פיך. (עי' רש"י שם סנהדרין ס"ג, ב) שאסור לאדם לעשות שותפות עם עו"כ וכו' שמא יתחייב שבועה.

וכאן יצא שע"י הבירת הזכיר לבן אלקי נחור וגו',
אם נאמר שיש כאן ענין של שיתוף אלקי אברהם (קדש) אלקי
נחור חול (עי' שו"ע או"ח קנ"ו).

הרב ישעי' זוסיא פלדמאן
- ברוקלין נ.י. -

ט. בהתוועדות ש"ק העבר (ש"פ ויצא) דיבר כ"ק אדמו"ר
שליט"א על הרש"י "את בניו ואת נשיו (לא, יז) מש"א שעשיו
הקדים נקבות לזכרים (שהי' שטוף בזימה) שנאמר (לו, ו) ויקח
עשיו את נשיו ואת בניו וגו', ושאל כ"ק אדמו"ר שליט"א הלא
אדרבה מהוגן אנו רואים איפכא שהקדים אח"כ הזכרים להנקבות
שהוגן הוא "ואח בנותיו" ע"כ.

ולכאוף אפשר לחרץ, ובהקדמה: בפ' וישלח בהפסוק
(לו, ה) ואהליבמה ילדה... את קרח מפרש רש"י שקרח זה ממזר
הי'. ש"בא על אשת אביו.. אשת עשיו ע"כ אנו רואים משם,
א) עד כמה היו שטופים בזימה. ב) ושהי' שייכות בין בן עשיו
לאשת עשיו, ע"כ אפשר לומר גם כאן שמה שהקדים עשיו את
בניו (לבנותיו) הי' דוקא שיהיו סמוכים ל"אח נשיו" וכנ"ל
וזה מתאים לענינו של עשיו שטוף בזימה (והבן חמש למקרא
כשלומד הפסוק ויקח עשיו יודע כבר מהרש"י של ואהליבמה,
שהי' בפסוק לפנ"ז) ע"כ אדרבה הוגן כאז מסייע לרש"י,
להראות עד כמה הי' שטוף בזימה, ושכלל הקדים נקבות לזכרים,
ומה שלא הקדים פעם הי' זה דוקא מצד שהי' שטוף וכנ"ל.

הרב ברוך שפירא
- ברוקלין נ.י. -

י. בנוגע לענין כתיבת ס"ת [הגם שדברי כ"ק אדמו"ר
שליט"א א"צ חיזוק כו'] ולענין צבאות השם.

ילה"ע מספר "נטריקן" לבעמח"ס פרמ"ג [בחלק קו ב'
ע' 20 מדפי הספר] לאחר שמאריך שם בענין כתיבה ובענין
כתיבת ס"ת כותב וז"ל "ויעקב נתבכך בפה וקולו. ועשו ביד
על חרבך תחי', והנה קולו של יעקב הוא המון עם יש להם
אחיזה בחושב"כ יוכל ללמוד ולקבוע עתים לתורה וזה דווקא
ע"י ס"ת כשירה, דברים שבכתב א"א רשאי לאומרם ע"פ ע"ד
ע"ר שם בדורות ראשונים - נמצא יש לנו יד ושם ע"י כתיבת
התורה ביד ימין לבטל יד עשו שמאל חרבו שלו, ויותר כחול
לימוד חושב"כ בביהכ"נ ובביהמדר"ר עם המון עם נערים וקטנים
מתורה שבע"פ המיוחדת לישראל המה ת"ח בדור שקבל איש מפי
איש ע"ד יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל - וז"ש הקול
קול יעקב דווקא אז ידי יעקב מסייעין שאין ידי עשיו שולטין
בנו והבן זה...". - ומכ"ז מובן כ"ש וק"ו להשתתפות בכתיבת
ס"ת - וגם מדגיש לימוד עם נערים "קטנים" - שלום מאלעק
בית מדרש גבוה
לייקוואוד

יא. בשיחת ש"פ לך לך ש.ז. (הנחה פרטית בלה"ק) אות ד' מבאר כ"ק אד"ש וז"ל: והנה, כללות ענין הנצחיות קשור עם עבודת החשובה דוקא, והביאור בזה: מבואר בשמונה פרקים להרמב"ם בהקדמה למסכת אבות ("מילי דחסידותא"), שישנו עילוי בעבודת הבעל תשובה שכבש את יצרו לגבי עבודת הצדיק שלא נתנסה ביה - כי אצל הצדיק אי אפשר לדעת בבידור שעבודתו תהי' בחמידות, מאחר שלא הגיע לידי נסיון, אבל הבעל תשובה שבא לידי נסיון וכבש את יצרו כו' - הרי בודאי שימשיך בעבודתו בחמידות ובאופן נצחי,

ומביא דוגמא לדבר ... ועד"ז מובן בנוגע לעניננו - שדוקא לאחרי שעמד בנסיון וכבש את יצרו, נעשית עבודתו באופן נצחי, שלא שייך בה שינוי כו',

ועפ"ז מובן שכללות ענין הנצחיות ("לא ישבותו") בעבודת האדם - שייך בעבודת החשובה דוקא ... עכלה"ק.

רואים מכל הנ"ל שבעל תשובה יש לו מעלה לגבי הצדיק מכיון שבא לידי נסיון וא"כ עבודתו היא נצחית.

ולכא"ו אינו מובן דהרי בהמאמר דיום שמחת תורה ש.ז. מבאר וז"ל: וזהו מה שאומר שהנשואות במקום קרוב אית בעונתן למיזל ולמיתו ומש"כ הנשואות למקום רחוק לית בעונתן למיזל ולמיתו, דהצדיקים, מכיון שלא ירדו למטה כ"כ ונמצאים במקום קרוב, לכן אין צריך בזה השתדלות וזריזות מיוחדת, וזה יכול לקחת זמן (אית בעונתן), היינו שעבודתם היא בסדר והדרגה, מש"כ הבעלי תשובה, מכיון שירדו למטה ביותר והיו במקום רחוק, ועד שגם לאחרי התשובה יש חשש שיחזור לסורו ח"ו, לכן צריך בזה השתדלות וזריזות מיוחדת וא"א לחכות (לית בעונתן), היינו שעבודתם היא בדרך דילוג דוקא למעלה מסדר והדרגה, וגם בנוגע לזמן כפשוטו הרי עבודת החשובה היא בשעתא חדא וברגעא חדא, קונה עולמו בשעה אחת עכלה"ק.

וא"כ משמע שהבעל תשובה מכיון שירד למטה יכול להיות שיחזור לסורו מש"כ הצדיק, וא"כ איך זה יתאים עם המבואר בהשיחה.

שמואל מוניש הכהן ליפשיץ

יב. בגליון ו' (קט) אות י', מביא דבהתועדות דש"פ בראשית ביאר כ"ק אדמו"ר שליט"א למה רש"י אומר (א, כס) לא הרשה לאדם ולאשתו להמית ברי' ולאכול בשר ובא למסקנא שדוקא להמית לאכול אסור אבל לאכול סתם (כגון שמת מעלי') מותר.

ובההערות שואל שלפי זה הי' יותר טוב לרש"י לכתוב להמית לאכול ולא להמית ולאכול שמשמע קצת שגם בלא הריגה אסור ויותר טוב לכתוב בלא ווא"ו.

ואפ"ל (א) דאילו הי' כותב רש"י כרצון הנ"ל, הי' משמע

רק שאסור להרוג ע"מ לאכול בשר, אבל יכלנו לסעות ולדייק
מזה שמותר להרוג סתם - כך שלא לשם אכילה.

(ב) רש"י הרי כתב "וא"ו" החיבור ולא "או" המפריד,
ולכך אין מקום לסעות כסענת הנ"ל.

א.ה.

ישיבת חב"ד - מילנו, איטלי'

יג. בשיחת יום שמח"ת תשמ"ב (הנחה בלתי מוגה) אות י"ד
הסביר כ"ק אדמו"ר שליט"א בארוכה ע"ד היה"ר שאחר אמירת
הנשיאים במה שאומרים הנוסח " שבאם אני עבדך משבט פלוני
וכו' ולכאו' האיך באים לפני ממה"מ הקב"ה י"ב ימים רצופים
בבקשות של ספק?

והסביר שע"כ צ"ל שיש לכל א' מישראל שייכות להעבודה
דכל השבטים אלא דהעבודה המיוחדת דשבטו הוא בגילוי והעבודה
דשאר השבטים הוא בהעלם.

וזהו תוכן בקשת "באים אני עבדך וכו'" שבעצם שייך
לכל השבטים ובכל יום (דהיינו בשבט אחר) הרי הוא מקבל
המשכת האורות אלא ביום שהקריב נשיא שבטו הוא מקבל אז
המשכת האורות באופן נעלה יותר. לכן אומרים "באם אני עבדך
משבט פלוני" ולכך גם כהנים ולוים שאין להם ספק מבקשים
באותו לשון כי להם ג"כ שייך העבודה דשאר השבטים. עיי"ש.

ויש להעיר מס' נימוקי או"ח (לבעל שו"ת מנחת אליעזר)
בהוספות לסי' תכ"ט בסופו שכתב שיש לו בקבלת דור דור שהוא
משבט יששכר וממילא אינו אומר "באם אני עבדך" (בדרך ספק)
רק בכל יום אומר שבזכות הנשיא משבט פלוני וכו' יאירו כ"א
עלי' וכו' (וכן אמר ביומו של שבט יששכר) והסביר וצ"ל
והיינו שגם בשארי ימים יושפע עלינו זכות נשיא כל שבט
וכחו כי כולם כלולים זב"ז כל הי"ב שבטים להריק עלינו
בזכותם ושדושת דבר יום ביומו משפעו וכחו, וזהו כשאני
לעצמי וכו' אבל לאחרים לק"מ נוסח הנ"ל. עכ"ל עיי"ש.

ודו"ק.

משה אהרן צבי ווייס

- תוח"ל 770 -

יד. בגליון ח' (קיא) הקשה הרב י.ל. גראנער על תשובת
כ"ק אדמו"ר שליט"א בגליון ז' (קי) להוכיח שרביקה לא היתה
נוכחת בעת סיפורו של אליעזר, ואעפ"י שבסיום סיפורו נאמר
ויוצא העבד כלי כסף גו' ויתן לרביקה - צריכים לומר שחלוקת
המתנה לא היתה באותו מעמד, כי א' מזה שלא נתן גם לפחואל
מוכח שמת לפני החלוקה, (ב) אי אפשר לומר שמת כשהיו סמוכים
על יד שלחן האכילה ואעפ"י כ' המשיכו במו"מ וכו', ועל כרחק
מת אחרי ויאכלו וישתו (אחרי שעזבו השלחן), ואז חלקו המתנות,
ועפ"י אין סתירה מפסוק הנ"ל (ויתן לרביקה) להנאמר בהתועדות
שלא היתה נוכחת בעת סיפורו של אליעזר.

והקשה הנ"ל דלכאור' (ג) עפ"י תשובה הנ"ל, צ"ע סדר הפסוקים - למה נאמר מקודם ויוצא העבד כלי כסף גו' לפני ויאכלו וישתו.

ואופ"ל הביאור בזה בפשטות: דהנה במדרש אגדה פ' חיי שרה כתב עה"פ ומגדנות נתן לאחי' ואמה: "והיכן הי' בתואל אמרו עליו שאותו המלאך שאמר אברהם לאליעזר הוא ישלח מלאכו, החליף הקערה שהי' בה סם המות לפני אליעזר ונתנה לפני בתואל ואכלה ומת" עכ"ל.

וכן איתא באברבנאל פ' חיי שרה ד"ה ויען לבן ובתואל: ... "ואמנם לאחי' ואמה נתן מגדנות... והנה זכר בכאן אחי' ואמה ולא זכר אביה... וחז"ל אמרו שבתואל הי' מעכב בנשואין, ובא מלאך והמיתו". עכ"ל. וכן בחזקוני, מביא את המדרש הנ"ל, עה"פ ומגדנות, וע"ד האברבנאל, עיי"ש, וכן ברד"ק, עיי"ש. ועפי"ז מובן דכ"ק אדמו"ר שליט"א ס"ל כהמפרשים הנ"ל, שמיתת בתואל היתה כבר לפני נתינת מגדנות.

ועפ"י הנ"ל לא קשה סדר הפסוקים - וכדמפרש ברבנו בחיי עה"פ ויושם לפני לאכול: ויושם קרי - ויישם כתיב בשני יודי"ן ודרשו רז"ל סם המות כו'... והזכיר בסוף הדברים ויאכלו וישתו הוא ואנשים אשר עמו להוציא בני הבית שלא אכלו כי היו מתאבלים על בתואל שמת ע"י הסם כו' ע"כ.

וכן מבאר במשך חכמה עה"פ ומגדנות כו' הוא והאנשים אשר עמו: "אבל אמה אחי' ורבקה לא היו אוכלים משום שאכלים היו מבתואל... אבל סעודת אירוסין אסור כפסק רמב"ם לכן נתן להם מגדנות היינו קליות ואגוזים כמוש"כ במדרש".

ועפי"ז מובן דלמפרשים הנ"ל שמיתת בתואל היתה לפני נתינת המגדנות, הרי מש"נ ויאכלו וישתו, אי"ז הסעודה שמת בה בתואל, כ"א סעודת אליעזר ואנשיו, ובתואל מת לפני"ז מיד כשטעם מן המאכל שהכינו לאליעזר, ועוד לפני נתינת המגדנות כנ"ל.

וא"ש, דלא כפי שלמד הנ"ל הפי' בתשובת כ"ק אדמו"ר שליט"א, שע"כ מת אחרי ויאכלו וישתו (אחרי שעזבו השלחן) ואז חלקו המתנות (כמ"ש שם) שמזה נבעה קושייתו - אלא שהפי' בזה, שע"כ מת בתואל לאחר ויען לבן לבתואל גו', ע"י שטעם מן התבשיל שהכין לאליעזר, וממילא נעשה בלבול בבית כו' ועזב אליעזר את השלחן והלך (לצד) למקום אחר ונתן לרבקה המתנות ומוכח דרבקה לא היתה בעת דיבורו של אליעזר, ואח"כ לאח"ז אכלו אליעזר ואנשיו לבדם, והוא הוא ה"ו ויאכלו וישתו" שנאמר בפסוק (וכבהמפרשים הנ"ל) ועפי"ז א"ש סדר הפסוקים.

שׁוֹנֵה

טו. מעט מאד ידוע לנו על סדר נסיעותיו בעיירות, של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק". זוהי פינה בתולדות רבותינו שעדיין לא עסקו בה כראוי, ואשר יכולה לזרוע אור רב על תולדותיו, דרך פעולתו, ובירורים בהדרושים שהי' אומר. אתעכב הפעם על נסיעתו בקיץ תקצ"ו:

במכתב שכתב מוהר"ר אלי' משה במו"ה נפתלי הערץ מ"ץ דקרוהלא, לגיסו מוהר"ר ישכר בער הלוי הורוויץ מ"ץ דליובאוויטש, ב"יום ב' י"ד סיון תקצ"ו", שואלו ע"ד גט, ומבקשו "לשאול מאדמו"ר בזה שיחיה דעתו... להודיעני דעתו של אדמו"ר".

את השאלה הזו שלח מוהרא"מ למוהרי"ב ע"י "הרב המפורסם נ"ד כבוד מו"ה יצחק אייזיק אב"ד דק' אורשא", שהוסיף בשולי האגרת: "תיכף כאשר קבלתי אגרת דנא נסע דרך פה אדמו"ר שי', והי' ביום הששי עש"ק פה, ומחמת סרדתו לא הי' עת להאריך עם אדמו"ר שי' כי ירט הדרך עש"ק לשקלאב" (המקור נכרך בכת"י 232 דף רנז).

בחשובת מוהרי"ב למוהרא"מ (כת"י הנ"ל קסד, ב):

"מכתבו ושאלתו בנדון הגט... ובקשני לשאול את פי כ"ק אדמו"ר שי'. הנני להודיע שאדמו"ר שי' נסע מזה בסו"ב סיון, ומכתבו הגיעני ביום אתמול ד' מנחם, ואם יבא כ"ק לביתו ודאי לא אמנע הטוב מלשאול כו' ואקבל תשובתו בכחב או בע"פ. אמנם יתמהמה בדרכו עד ר"ה הבע"ל, לא קודם, ומאז חדש המועדי', ולא יהי' מופנה. ע"כ ראוי ונכון לשאול דבר זה משארי רבנים המפורסמים, כמו מהרב הג' ר' יצחק אייזיק מוויטעפסק אשר רב גוברי' זקן ורגיל בהוראה בכרך גדול ערך שלשים שנה ויותר, או מהרב הג' המפורסם ר"י אייזיק מהאמי'. והרב הג' המפורסם [..] ר' דוד לוריא שהי' תופס ישיבה [..] אצל הרב [הג' ר' גרשון] משקלאב".

משאלה וחשובה זו יש לנו ללמוד דברים רבים (אודות הרבנים הנ"ל, שהיו קרובי משפחה זל"ז, ומהרי"ב הי' גם קרוב לבית אדה"ז). אך כאן נתעכב על נסיעתו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ, שנסע מליובאוויטש בסו"ב סיון (יום ה' פ' בהעלותך). למחרתו הי' באורשא (שבין ליובאוויטש לשקלאוו), ובאותו יום המשיך דרכו לשקלאב, ששם שהה ביום הש"ק פ' בהעלותך.

עדיין לא ידוע לנו להיכן היתה נסיעתו זו ששהה בה עד ר"ה - כשלשה וחצי חדשים. ובלי כל ידיעות ממקור אחר, הי' מקום לשער, שנסיעה זו היתה לרגלי בריאותו, לנאות דשא, למשך חדשי הקיץ. אך זאת מצאנו:

(א) בכת"י 167 (ע' 146) מועתק הדרוש ויקח קרח (הנדפס באוה"ת קרח ע' תרס"ד) בכותרת: "תורת אדמו"ר שנאמרה בק' באברויסק שנת תקצ"ו". הרי שלאחר שבועיים, שהה בש"פ קרח (ג' תמוז) באברויסק.

(ב) בכת"י 146 (צו, א) מועתק הדרוש וידבר גוף המסות, בכותרת: "תורת אדמו"ר שאמר בק"ק ניוזין פ' מסות מס' בשנת תקצ"ו לפ"ק". ובכת"י ירושלים (8°1478) ד"ה הגידה, בכותרת: "תורת אדמו"ר שנאמרה בק"ק נעזין יום שב"ק פ' מסות ומסעי שנת תקצוא"ו לפ"ק". הרי שלאחר חדש לערך, שהה בש"פ מסו"מ (ב' מנ"א) בניעזין.

ובודאי אפשר למצוא גם את הדרושים שאמר, והמקומות שבהם אמר דרושים אלו, בשאר שבתות הקיץ. ולע"ע לא נערכה רשימה מפורטת כזו.

אך גם שני דרושים אלו, תאריכיהם ומקום אמירתם, מספיקים לנו להוכיח, שנסיעה זו לא היתה למקום מסוים, כדי לשהות בו במשך שלשה וחצי חדשים אלו, אלא שהי' נוסע במשך זמן זה מעיר לעיר, לחזור דא"ח לפני שומעי לקחו.

* * *

וכדי שלא נחשוב שזו היתה נסיעה חד פעמית, מוצאים אנו כעין זה גם בשנה שלפני"ז - תקצ"ה:

בשאלה נוספת, שנכתבה ע"י מוהר"ל הנ"ל לרבנו הצ"צ בתחלת תקצ"ו (נדפסה בשעה"מ צ"צ ח"ד סי' צד): "בחדש אלול תקצ"ה בעת שלא הי' כ"ק בביתו הובא לפני גט שנכתב ביום ב' דר"ח אלול".

ע"ד אותו גט כותב מהרי"ב גם במכתב נוסף, שכתב שאלה זו באותו חדש אלול לכמה רבנים (מועתקת בכת"י 232 קנ, ב), ומתוך עצמו, על אשר פונה אליהם בשאלה זו. כי "אדמו"ר שי' אינו נכעת בביתו, לכן בקשתי כפולה מכח"ר ימחול להשבני דבר בזה". ומזה נראה שנסיעת הצ"צ היתה גם בפעם זאת למשך זמן ממושך, ואינו יכול לחכות בשאלה זו עד שיחזור לליובאוויטש.

ואם נבוא לברר את משך זמן הנסיעה שבקיץ זה, והמקומות שבהם ביקר במשך הקיץ. הנה מצאנו בבוך אחד (ספריית ירושלים כת"י 8°2627) שמועתקים בו כמה דרושי קיץ תקצ"ה:

(א) "תו" שדרש אדמו"ר שי' ביום ש"ק פ' דברים [ו] מנ"א - המעתיק] שנת תקצ"ה א בק"ק מינסק". תחת כותרת זו נעתקו המאמרים: (א) ציון במשפט חפדה. (ב) ואלה המשפטים. (ג) קמתי אני לפתוח.

(ב) "תורת אדמו"ר שיחי' שדרש ביום ש"ק פ' ואתחנן [ג' מנ"א - המעתיק] צה"א לפ"ק קורעניץ". תחת כותרת זו נעתקו המאמרים: (א) שחורה אני. (ב) את שבתותי.

הרי שגם בקיץ תקצ"ה נסע במשך כמה חדשים על העיירות. ואולי נהג כן גם בשאר השנים. ואולי ע"י רשימת הדרושים, יהי אפשר לברר גם זאת.

הרב שלום דובער לוי
- ברוקלין נ.י. -

טז. בגליון ח' סי"ב העתיק מחוברת "התמים" שהחסיד ר' הענדל נפטר ט' טבת תר"ס - וילה"ע שלכאן זהו ט"ס, וצ"ל י"ט טבת תר"ס, דכ"ה בשיחת שש"פ חש"ב [סה"ש חש"ב ע' 100] - ומתאים להמסופר שט, שבחר בעונש הקצר בכדי שיוכל להיות בהיכל כ"ק אדה"ז ליום כ"ד טבת - די"ט טבת הוא בסמוך [ובתוך ז' ימים] לכ"ד טבת, משא"כ ט' טבת.

ב. בטה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 42 כ' וז"ל "עס איז געווען י"ט כסלו תרנ"ה - די קביעות איז דאן געווען שבת כו" - וילה"ע דלכאן הוא ט"ס וצ"ל ט' כסלו, דזה מתאים לתוכן שיחת כ"ק אדמו"ר מהרש"ב שם אודות כ"ק אדמו"ר האמצעי, ואודות קונטרס ההתפעלות עי"ש - דהי"ט כסלו יום הולדת וההילולא של כ"ק אדהמ"צ - ועוד ועיקר, כמפורש ברשימת כ"ק אדמו"ר מהריי"צ ז"ע נ"ע בכ"מ ע"ד חתונתו בשנת נזר"ת, הי' אז ש"פ חצא י"ג אלול, וא"כ הי' ר"ה דשנת תרנ"ח ביום ג' וד' [כקביעות ש.ז.] ולפי"ז אא"פ שי"ט כסלו תרנ"ח יחיל בשבת - ועכצ"ל שצ"ל ט' כסלו וחל אז בשבת כבשנה זו.

צ.פ.

יז. א. בקובץ יגדיל תורה חו' ל"ד סי' פ"ו נתבאר שאין לערער על הנוהגות לברך ברכת שעשני כרצונו, וכנאה שקוצר הלשון גרם שלא יובן כראוי, ע"כ יובהר פה קצת הכוונה שם.

בסידור כ"ק אדמו"ר הזקן אין ברכת שעשני כרצונו, מזה מוכח שדעת רבינו הזקן בסידורו שאין לברך ברכת שעשני כרצונו, והרי אנו נוהגין כדעת אדמו"ר הזקן בסידורו, וא"כ אין לברך ברכת שעשנו כרצונו וגם אלו שנהגו עד עכשיו לברך, אם הם מאנ"ש הרי צריכים להתנהג כדעת כ"ק אדמו"ר הזקן בסידורו ולהפסיק מכאן ולהבא מלברך ברכת שעשני כרצונו.

אמנם כל זה הי' נכון אם אלו שנוהגין לברך ברכת שעשני כרצונו הם ממשפחות כאלו שאין יודעים בין ימינם לשמאלם, ומה שנהגו עד עתה במשפחתם לברך ברכת שעשני כרצונו הוא משום שהם לא ידעו אין נוהגות בני משפחתם, או שלא ידעו שצריכים להתנהג כנוסח כ"ק אדמו"ר בסידורו.

אמנם כיון שבין אלו שנהגו במשפחתם לברך ברכת שעשני כרצונו, ישנם כאלו שאין לתלות בהם שהי' להם חסרון ידעיה מהנעשה במשפחתם, וגם אין לתלות בהם שלא ידעו שצריכים

להתנהג כנוסח רבינו הזקן בסידורו, הרי שזה שנהגו במשפחתם לברך ברכת שעשני כרצונן הוא משום שהי' להם איזה סמך שיכולים לברך ברכת שעשני כרצוננו.

וכיון שאין אנו יודעים מהו הסמך שלהם, הרי בכדי לקבוע איך צריכים להתנהג בברכת שעשני כרצוננו, צריך יותר בירור, אצל אלו שהם יודעים ביותר מנהגנו, איך הוא מנהגנו בזה, אולם מ"מ אין לערער על הנוהגות לברך כיון שגם בין אלו שידעו שצריכים להתנהג כנוסח רבינו הזקן בסידורו, וגם ידעו איך הוא מנהג בני משפחתם ומ"מ הניחו אותן לברך ברכת שעשני כרצוננו.

ב. אמנם איזה סמך יוכל להיות בזה מאחר שהברכה אינה בסידור רבינו, הרי שדעת רבינו שאין לברכה, יש ליישב זה על ג' אופנים.

(א) בודאי דעת רבנו שאין צריכים לברכה וע"כ לא הכניסה בסידור, אבל מ"מ דעתו שאין למחות בהמברכות, והגם שבכל דבר הרי אנו נוהגין כנוסח רבינו בסידורו, אבל ברכה זו היא יוצאה מהכלל שידעו שאין למחות, וע"כ הניחו במשפחתם לברך אותה.

(ב) הגם שאין הברכה בסידור רבינו, ומוכח שדעת רבינו בסידורו הוא שלא לברכה, אבל אלו שבמשפחתם נוהגות לאמרה, חקרו אחר מנהגנו בברכה זו ונתודע להם שמנהגנו הוא לברך אותה, והי' במנהג זה חזרה ממה שכתוב בסידור.

(ג) הגם שמשמעות הסידור הוא שאין לברך אותה, אבל מ"מ אלו שבמשפחתם נוהגות לברכה, חקרו אחר זה ונתודע להם שגם רבינו בעת כתיבת סידורו סבר שיש לברכה אלא שלא חש להכניסה בסידורו.

וזוהו שנתבאר שם שאין לערער על הנוהגות לברך, אולם בכדי שלא להאריך בדבר הובא רק הסעם השלישי.

ג. אמנם הרי יש גם כאלו שנוהגות שלא לברך ברכת שעשני כרצוננו, ובאם נברר שגם בין אלו שיודעו בודאי המנהג הנכון של חב"ד, מ"מ אין נוהגות לברך, הרי על כרחין, שאם הי' הסמך של אלו שבמשפחתם נוהגות לברך, משום שלפי חקירתם יצא להם שמנהגנו הוא לברך אותה, הרי על כרחין שחקירתם לא עלתה יפה, כיון שאלו שיודעו בודאי איך הוא מנהג חב"ד אין מברכים אותה.

אלא שמ"מ אפשר לאמר שמ"מ אין לערער על המברכות משום שאפשר כאופן הא' הנ"ל שחקרו ונתודע להם, שהגם שבכל דבר הרי מנהגנו כמו שכתוב בסידור, אבל בזה נתודע להם שאין למחות בהמברכות וע"כ הניחו במשפחתם לברך אותה, וע"כ אין לערער בזה על המברכות.

אבל הסעם מה שלא הכניס רבינו הזקן את הברכה בסידורו

הוא לא משום שלא חש רבינו להכניסה בסידורו, שהרי דעת רבינו הוא שלא לברכה, כיון שאלו שאין מברכות יודעות בודאי מנהגנו, וע"כ לא הכניס רבינו הזקן את הברכה בסידורו.

אולם כיון שבעת כחבי את סי' פ"ו דחוברת ל"ד דיגדיל תורה לא הי' ידוע לי אם ישנם באלו שאין מברכות ברכת שעשני כרצונו, כאלו שיודעות בודאי מנהגנו, ע"כ הי' נראה לי להביא את הטעם השלישי, כי להטעם הראשון הרי צריכים לאמר שברכה זו היא יוצאה מן הכלל, דגם שבכל דבר נוהגין כנוסח רבינו בסידורו, ובזה נחדש, שיש מנהג רבינו בסידורו, ויש עוד מנהג שאין זה כדעת רבינו בסידורו, ומ"מ אין למחות בהן.

ולטעם השני הרי צריכים לאמר שהי' כזה חזרה, אם שכ"ק אדמו"ר הזקן חזר בזה או שהנשיאים שאח"כ הורו לברך.

אולם לטעם השלישי, הרי זה רק שאומרים שהגם שמשמעות הסידור הוא שלא לברך זהו משום שמעצמנו לא נאמר שזה שלא הכניס רבינו בסידורו הוא משום שלא חש להכניסה, רק נאמר שמשום שדעתו שלא לברכה ע"כ לא הכניסה בהסידור, אולם כיון שאנו רואין שיסגנום כאלו שמתנהגים כנוסח רבינו, ומ"מ מברכין במשפחתן שעשני כרצונו אנו אומרים שהסמך שלהם הוא משום שלפי חקירתם בזה יצא שזה שלא הכניס רבינו הזקן בסידורו הברכה הוא משום שלא חש להביאה, ולפ"ז הוי מנהג המברכות היפך משמעות הסידור כפי שהי' נראה מהסידור לולא מה שאנו מפרשים הסידור אחרת משום שיש כאלו המברכות ואנו מפרשים אין אפשר ליישב הסידור לפי זה.

אבל אם נאמר שהטעם שלא הכניס רבינו בסידורו הוא משום שסבר רבינו שאין לברך אותה, ואלו שבמשפחתם נוהגות לברך הוא משום שחקרו ונתודע להם לפי חקירתם שמהגהו הוא לברך הרי לפי זה הרי המנהג הוא לא רק שזהו היפך משמעות הסידור אלא שהוא היפך הסידור, היינו שבהסידור פסק רבינו הזקן שלא לברך והם העלו בחקירתם שמנהגנו לברך (והעלו שהי' בזה חזרה מפסק רבינו הזקן בסידורו), ע"כ כל זמן שאין מבורר שבין הנוהגות שלא לברך ישנם כאלו שיודעות בודאי מנהג חב"ד בזה, מסתבר יותר שהטעם של אלו שנוהגות במשפחתם לברך הוא מצד הטעם השלישי.

אולם אם בין אלו שאין מברכות ישנן כאלו שיודעות בודאי מנהג חב"ד, הלא אם נאמר כטעם השלישי, הרי צריכים לאמר שעם היות שאלו שבמשפחתם נוהגות לברך (וכיון שנוהגים כנוסח רבינו הרי) לפי חקירתם העלו שזהו נוסח רבינו, מ"מ טעו בזה, אולם אם נאמר כטעם הראשון הרי אין צריכים לאמר שטעו בזה, הרי ניחא יותר לאמר כטעם הראשון.

וע"כ כיון שלא נודע בעת כחבי סי' פ"ו הנ"ל שיש בין אלו שאין מברכות כאלו שיודעות בודאי מנהג חב"ד בזה,

ע"כ כתבתי בסי' פ"ו הטעם השלישי, שלא חש להביאה במידור, ומדוע לא חש להביאה, משום שאינה נוהגת אלא בנשים,

אולם גם לטעם השלישי אין הפירוש שזה שלא הביא ברכה הנוהגת רק בנשים הוא משום שרבינו הזקן מחלק בעצם הענין בין אנשים לנשים ואין מביא מה שנוהגת רק בנשים, רק הפירוש הוא שבשלחנו שבא להורות מורה עבור נשים כמו עבור אנשים, וגם בסידור אילו הי' נצרך להורות הרי הי' מורה עבור נשים כאנשים, רק כיון שהסידור חובר בעיקרו בשביל בירור נוסחאות ואילו הי' השינוי בנוסח התפלה רק במקום אחד הרי בשביל זה לא הי' מחבר רבינו הזקן נוסח התפלה, רק הי' מורה שבמקום פלוני צריכים לנהוג אחרת, אבל כיון שיש הרבה שינויים לפיכך חיבר רבינו הזקן נוסח התפלה, ואגב המקומות שיש שינויים כתב בהנוסח ג"כ המקומות שאין בהם שינויים, ואילו הי' גם לנשים הרבה ברכות או תפלות שאין זה באנשים והי' בהם מקומות שיש בהם שינוי נוסחאות הי' מכניס בהסידור המקומות שיש בהם שינוי נוסחאות ואגב זה הי' מביא גם המקומות שאין בהם שינוי נוסחאות, אבל כיון שלא נצרך לכתוב רק ברכת שעשני כרצונו, ובשעשני כרצונו אין מה לחדש בשביל הנוסח. ע"ז אפשר לאמר שלא חש להביאה.

והגם שע"ז יוכל להיות שבמשך הזמן יהי' כאלו שלא ידעו שצריכות לברך שעשני כרצונו, אבל מובן שבמשך הזמן הי' גם כאלו שסברו שמברכות שלא עשני אשה שהרי ע"ז נשאל הרב דקהלתנו מאחד שסבר שהנשים צריכות לברך שלא עשני אשה ולפי מה ששמעתי הלא השואל וסיעתו התנהגו כן, ואפשר שמתנהגים כן גם עתה, בחשבם שכיון שרבינו הזקן לא כתב שהנשים אין צריכות לברך שלא עשני אשה, הרי שגם הנשים צריכות לברך כן, ומ"מ לא חש רבינו להם ולכתוב בפירוש שהנשים אין צריכות לברך שלא עשני אשה.

והרבה נשים שאינן יודעות פירוש המלות, ובפרט בזמנים שעברו שהנשים ידעו פירוש המלות פחות ממה שידעות עכשיו, ובפרט קטנות המתחילות לברך ברכת השחר אינן יודעות עדיין פירוש המלות ואם אין אומרים להן כלום רק שאומרים להם לברך ברכת השחר ומראים להם בסידור מהו ברכת השחר, הרי יברכו גם ברכת שלא עשני אשה, ומ"מ לא חש רבינו לכתוב בלשון המדוברת (אידש בכדי שגם הנשים יבינו) שהנשים אין צריכות לברך שלא עשני אשה הרי שממך על מי שאומר להן לברך ברכת השחר שיאמר להם ג"כ מה שהן צריכות לדלג, כמו"כ סמך שיאמר להם אם צריכות לדלג לגמרי או שצריכה לאמר ברכה אחרת, ואח"כ כשמחגדלת ויודעה פירוש המלות, הרי כבר יודעה מקודם אין היא צריכה לברך, ואפילו אשה המתחלת לאמר ברכת השחר כשיודעה כבר פירוש המילות, הרי כשתבוא לברכת שלא עשני אשה חשאל אם תדלג הברכה או שתאמר במקומה ברכה אחרת.

וכמו שלא חש כ"ק רבינו הזקן באם נאמר שאין מברכות ברכת שעשני כרצונו לכתוב בפירוש שאשה תדלג הברכה, משום שמא משו"ז שאין כתוב כלום תהי' אשה שתברך ברכת שעשני כרצונו, וכמו שהרבה מברכות כן, וכמו שלא חש לזה, כמו"כ באם נאמר שדעת רבינו הוא לברך לא חש להכניסה בסידור, ע"כ אי אפשר להוכיח מזה כלום.

רק כיון שמה שכתבתי בס"פ פ"ו דחו' ל"ד הוא משום שהי' ערער על המברכות, ברכת שעשני כרצונו, והמערער נקט בלשונו אח"כ הלשון "שהי' צריך להורות עבור נשים אין להתנהג באמירת שעשני כרצונו", ע"כ כתבתי ההפך שבין הוראות לבירור נוסחאות באות ט' ששם הבאתי את לשון (המערער) הנ"ל, וסמכתי שבדאי יצרף מה שכתוב שם לכאן.

ד. ועוד יש לומר בזה משום שבזמן אדמו"ר הזקן היו הרבה נשים שהיו מברכות ברה"ש בע"פ, ותפלת שמונה עשרה לא היו מתפללות משום שלא ידעו קרוא בסידור והי' להן דין דאין בקיאים שיוצאים בחזרת הש"ץ, וגם אם אח"כ למדו להתפלל גם בסידור והיו אז מתפללות גם שמו"ע אבל ברה"ש אמרו בע"פ כיון שכבר הורגלו לאמר בע"פ קודם שהיו יכולות לקרוא בסידור, ע"כ לא חש רבינו הזקן להכניס ברכה זו בסידור, רק שכיון שלשון המערער "כיון שמתפללות בסידור" הבאתי באות ט"ז, ע"כ כתבתי זה באות ט"ז, ובאות א' כתבתי רק הלשון " וכיון שאינה נוהגת אלא בנשים אין ראי' מזה שלא הביא שחזר מזה" אבל לא כתבתי מדוע יש חילוק בין אנשים לנשים, וכולל זה כל הענינים שיש לאמר בזה.

אמנם לולא שהי' כאלו שמברכות ברכת שעשני כרצונו לא היינו אומרים כן, רק היינו אומרים שהנשים אין מברכות ברכת שעשני כרצונו לכן לא הכניס רבינו זה בסידורו.

ובעת כתבתי ס"פ פ"ו הנ"ל לא הי' ידוע לי שרצו להכניס הברכה בסידור ולא הסכים כ"ק רבינו שליט"א ע"ז.

אולם מה שלא הסכים רבינו נראה משום שאין צריכות לברך ברכת שעשני כרצונו, ולפ"ז הרי מה שלא הכניס רבינו הזקן בסידורו הוא משום שאין צריכות לברך.

ועם היות שהי' מקום לאמר שמה שלא הסכים כ"ק רבינו שליט"א הוא משום שלא רצה להכניס ברכה חדשה מה שאינה בסידור רבינו הזקן הגם שצריכות לברך אותה, ועם היות שעשו תיקונים בסידור, אפשר שאין כל התיקונים שוים, מ"מ הגיעו אלי עוד שמועות שמהם משמע שאין צריכות לברך, ע"כ פשוט משום שאין צריכות לברך ע"כ לא הכניס כ"ק רבינו הזקן, ולא הסכים כ"ק רבינו שליט"א להכניס ברכה זו בסידור,

ולפ"ז צריכים לאמר שמה שיש שנהגו לברך ברכת שעשני כרצונו הוא כטעם הא' הנ"ל, וזה יותר טוב מלאמר שטעם הוא טעם ג' הנ"ל וטעו, ולפ"ז אלו שכבר נהגו לברך אין צריכי להפסיק,

וכן נראה דעת הרב דקהלתנו שאלו שכבר הורגלו לברך
אין צריכים לאמר להן לשנות מנהגן,

- המשך יבוא אי"ה -

הרב שלום מאראזאוו
- ברוקלין נ.י. -

במורה שיעור להתניא

יח. י' שבט (שנה מעוברת): פי"ט ולחוספת... בלב כלל.

וראה שיעור התניא (ליום זה): כך נשמת האדם...
חפצה וחשקה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשרשה ומקורה בה'
חיי החיים ב"ה.

י"ג ניסן (שנה פשוטה) יום ההילולא של אדמו"ר הצ"צ:
פרק מ' אך... -108- למטה בעוה"ז.

וראה שיעור תניא ליום זה (בסיומו): וז"ש אשרי מי
שבא לכאן ותלמודו בידו שלא נשאר למטה בעוה"ז.

י"ב תמוז (שנה פשוטה): ומ"מ כל בעל... - 186 - לא
(תמוז).

וראה שיעור התניא ליום זה (בסיומו): חסדי ה' כי לא
תמנן.

י"ז תמוז (לשנה מעוברת): אכן מספר... כי לא תמנו.

וראה שיעור התניא ליום זה: אכן מספר הצנמות כו'.

הרב מיכאל אהרן זעליגזאן
- ברוקלין נ.י. -

לזכות

החתן התמים מרדכי שיחיו
והכלה שטערנא שרה תחיו

קנלסקי

לרגלי נישואיהם בשעטומו"צ

ביום ה' כ"א כסלו ה'תשמ"ב

שנת השמונים לכ"ק אדמו"ר שליט"א

נדפס ע"י

הוריהם

הרה"ח הרה"ת ר' נתן ווג' רחל לאה שיחיו קנלסקי
הרה"ח הרה"ת ר' חיים דובער ווג' חו' אסתר שיחיו זלצמן

זקניהם

הרה"ח הרה"ת ר' יהודא ווג' בת שבע שיחיו באטרשווילי

הרה"ח הרה"ת ר' נחמן ווג' ריסעל שיחיו קנלסקי

הרה"ח הרה"ת ר' אברהם ורעיתו שיחיו זלצמן